

Bevindingen bij het Tweede Debat over Operatie Muziektheater 20 januari 2010. Kon. Conservatorium Den Haag.

* Het **begrip muziektheater** werd nogal ongenueanceerd gebruikt en ook niet onderscheiden in soorten of genres. Wie de culturele bijlagen van de kranten of de agenda's raadpleegt, wordt meteen al geconfronteerd met het feit, dat opera en muziektheater en musical niet hetzelfde zijn. Wie een vraagstuk wil oplossen moet eerst de gegevens en het probleem goed beschrijven.

* Opvallend was een verborgen **discriminatie naar leeftijd**. Als het de bedoeling van de organisatoren was om zich voornamelijk met jongeren en muziektheater bezig te houden, had dat ook van meet af aan duidelijk moeten zijn. Het directe gevolg van dit uitgangspunt kan dan zijn, dat de bezorgdheid voor het voortbestaan van het genre niet los gezien kan worden van die van het eigen voortbestaan de organiserende instanties. Daarbij komt dat muziektheater en opera nu eenmaal niet bepaald behoren tot de jongerencultuur en de discrepantie tussen het uitgangspunt en de afnamemogelijkheid vindt mede zijn oorzaak in de ontkenning van dit probleem. Het zou beter zijn te mikken op de ervaring van het bestaande om van daaruit nieuwe mogelijkheden te onderzoeken, producties te maken, die in de praktijk de doelgroep bereiken. In wezen draagt dit alles kenmerken, die meer bij een experimenteer- en een opleidingssituatie thuishoren. Men zou meer gebaat zijn met voldoende stageplaatsen in het veld. In het Eerste Debat kwam dit aspect al aardig naar voren. Maar misschien komt dit punt ook nog eens aan de orde bij het Derde Debat als over de artistieke kant gepraat gaat worden. Vooral de invulling hiervan, waarbij hopelijk het onderscheid gemaakt wordt tussen de wens van jonge vitale kunstenaars om vooral te participeren in een genre enerzijds en anderzijds de hopelijk uitgekristalliseerde visie van oudere scheppende kunstenaars die hun publiek andere en vldragener kanten kunnen tonen. Net als bij de eerste bijeenkomst lag de bal al weer gauw bij de 'makers'. Graag zou je willen weten wat de organiserende instanties precies voor ogen staat met zo'n regie. Componist Klaas de Vries sloeg alvast de piketpaaltjes van het strijdperk voor de volgende bijeenkomst in zijn *cris de coeur* over het onafhankelijke kunstenaarsschap. Daardoor werden we afgeleid en werden thematische gesprekskansen gemist.

* Absoluut onderbelicht bleef - in het bijzijn in het forum van zoveel directeuren van schouwburgen en theaters - de politieke noodzaak om aan de 'kijkcijferwens' te voldoen. De door iedereen gevoelde **alarterende situatie rond de theaters** - de potentiële afnemers - is een direct gevolg van dubieuze keuzes die de politiek in het verleden heeft gemaakt, maar zo werd het niet gekenschetst. Een aantal belangrijke aspecten daarvan wil ik hier noemen.

a. Te hoge kosten bij de *veelvuldig nieuwbouw* van theaters die maatschappelijk alleen verantwoord kan worden door een hoge bezettingsgraad, wat weer tot vervlakking leidt (overmaat aan vrije producties), waardoor weer 'élitaire' genres in het gedrang komen, daarin gesteund door de zelfcensuur die theaterdirecties vaak uitoefenen.

b. Als gevolg daarvan de *privatisering van theaters* (meestal in stichtingsvorm) waarmee de overheid zich formeel onttrekt aan de theaters als gemeenschappelijk bezit, maar door subsidie 'de vinger aan de pols houdt' wat betreft exploitatie en dus ook wat betreft programmering. (Veel cabaret, jongeren en allochtonen, vaak terwille van de maatschappelijke vrede). Aan de andere kant werkt vrije sponsoring niet echt mee aan het overeind houden van producties met diepgang. En schouwburgdirecteuren zonder enige artistieke interesse vormen thans helaas geen uitzondering meer!

Gelijkenissen met andere sectoren uit de maatschappij, zoals onderwijs en gezondheidszorg dringen zich al gauw op.

c. Ook de verantwoordelijkheid van de overheden is op de achtergrond geraakt. De nieuwe theaters die het eigen gebied bedienen (zoals je bijvoorbeeld veel meer ziet in Duitsland) met de daarbij behorende betrokkenheid, ontbreekt, zeker in de professionele sfeer, waardoor vaak de indruk wordt gewekt dat, wat niet vanuit een centraal landelijk punt wordt opgezet of goedgekeurd, van een lagere kwaliteit of

zeggingskracht zou zijn.

d. Het inspelen op een centraal geregisseerde *directe actualiteit*, die de werking van de media met zich meebrengt, is rampzalig en geeft absoluut niet de verdieping waar echte kunst op uit moet zijn.

e. Te voorzien valt een ontwikkeling dat de theaters, die een te algemene doelstelling hebben, zullen verworden tot *ouderwetse uitspanningen* voor het grote publiek (als ze dat al niet al zijn) en dat bijzondere producties in aparte locaties hun beslag krijgen. [Een overeenkomstige ontwikkeling heeft al plaatsgevonden in de filmwereld: de filmhuizen, die overigens tegen de verdrukking in bezig zijn aan een opbloei]

* **Nederland distributieland**

f. Die genres die *specifiek Nederlands* zijn door de taal vinden wel aftrek, zoals cabaret, dichtersfestivals, Nederlandse pop etc. Een toestroom van niet-Nederlanders vindt plaats in andere genres, zoals ballet, klassieke en 'eigentijdse' muziek, en zelfs beeldende kunst, hoewel Nederland daar traditioneel gesproken sterk in is. Het ontbreken van een '*staande cultuur*' in die genres is direct een gevolg van de algemene opstelling van ons land als 'distributie- en handelsland' waarin het er primair om gaat de uitwisseling van 'producten' (en zo wordt Kunst tegenwoordig ook benoemd) te organiseren en minder de eigen latente identiteit vorm te geven en tot een herkenbare belevenis te maken. Dit verklaart waarom kunstopleidingen in die genres vaak meer dan de helft buitenlandse studenten hebben en sommige ballet- en ook wel opera-gezelschappen inclusief artistieke leiding compleet uit niet-Nederlanders bestaan. Overigens zou 'muziektheater' vanuit onze taal geredigeerd wel een belangrijk onderdeel kunnen zijn van die eigen identiteit, nog los van het onderscheid of muziek het leidende spoor vormt (opera) dan wel ondergeschikt is (muziektheater). Misschien een punt voor het Derde Debat.

g. De zo geprezen '**internationalisering**' komt daardoor wel in een bijzonder licht te staan. Men kan daarmee twee kanten op. Of men nodigt buitenlanders uit hun kunsten hier te lande te vertonen om creatieve impulsen te geven of men gaat zelf naar het buitenland om te zien hoe hier de kwaliteit verhoogd kan worden of invalshoeken kunnen worden veranderd of bijgesteld. Het eerste gebeurt het meest met als gevolg dat buitenlanders graag in zo'n distributienest blijven zitten en de Nederlanders gemakkelijk worden 'weggespeeld', omdat de laatsten te weinig op de vaardigheid of inhoud geconcentreerd zijn en het 'netwerken' laten prevaleren ofwel ontmoedigd zijn. Het tweede is er wel enigszins' - vaak in de vorm van festivals - maar ook hier is er geen bestendigheid en de primaire doelstelling ervan ligt toch weer bij de bediening van het publiek. En nog meer dan bij het eerste: de artiesten worden ook hierin steeds meer tot goedkoop en inwisselbaar voetvolk.

Het belangrijkste gehanteerde kwaliteitscriterium daarbij, *het vernieuwings-credo* (een vorm van recycling) is uiteraard niet duurzaam en letterlijk 'minderwaardig' en daardoor rechtstreeks afhankelijk geworden van al deze effecten. Maar gaat het überhaupt wel nog om kwaliteit in welke vorm ook?

Andries Mulder van het Amsterdams Fonds voor de Kunsten, haalt dit 'heilige huisje' al publiekelijk onderuit (Volkskrant 23-12-09.' Subsidie alleen voor kwaliteit is echt passé').

Al met al is er weinig vertrouwen en werkelijke interesse van 'bovenaf' in en behoefte aan eigen artistiek kunnen. Maar dat is misschien meer stof voor het Derde Debat. Daarbij mag een belangrijk punt niet worden vergeten: *toetsing aan internationaal niveau is wezenlijk iets anders dan internationalisering*. Bij het eerste ligt de inhoudelijke regie in eigen land, in het tweede geval bij een internationale scène.

* Mij opgevallen dat men de beide bijeenkomsten wel heel graag ziet eindigen met '**een goed gevoel**'. Er worden vooral oproepen gedaan aan kunstenaars (de organisaties worden niet genoemd, de theaters zijdelings en al helemaal niet de politici of bestuurders) om met 'passie' (...) te blijven werken aan hun idealen. Op zich is niets tegen op zo'n positieve benadering, als die tenminste niet te eenzijdig gericht wordt en in de plaats komt van inzicht in de werkelijke verhoudingen. Misschien brengt het Derde Debat meer helderheid en perspectief.

Willem Stoppelenburg, (*1943), componist en maker van inmiddels drie in productie gebrachte opera's.